

BELEIDSPLAN 2020-2023 VAN DE STICHTING HET GROTE RAAM TE ALKMAAR

Afbeelding 1. Het grote venster in het zuidelijk deel van het transept. Foto Mike Bink.

1. Doelstelling

Voor u ligt het beleidsplan van de Stichting HET GROTE RAAM te Alkmaar voor de periode 2020-2023. Dit plan geeft de hoofdlijnen van het bestuursbeleid aan en de belangrijkste keuzes voor de komende 4 jaar.

Het hoofddoel van de stichting is het toevoegen van een nieuw kunstwerk aan de Grote Sint Laurenskerk in 2023. Deze toevoeging bestaat uit een door een internationaal bekend kunstenaar ontworpen raam in het zuidelijk deel van het transept. Het daaruit voortvloeiend neven doel is het vergroten van de belangstelling voor dit grootste monument van Alkmaar, met name zichtbaar in een verdere groei van het aantal bezoekers.

2. Achtergrond

Al vanaf het begin van de kerkenbouw in Nederland was er de gewoonte om kunstwerken aan het interieur toe te voegen. Waren dat in het begin nog religieuze voorstellingen in ramen, beelden en schilderijen, later werd dit meer profaan. Veel van die werken werden geschonken door particulieren, gilden en verenigingen. In de laatste eeuwen hingen de gekozen thema's samen met historische gebeurtenissen als de stichting van een stad of dorp, de Republiek der Zeven Provinciën of het bereiken van een vrede. Met name zeer veel ramen in de grote stadskerken in Nederland getuigen daarvan.

Ook in Alkmaar waren daar tot in de achttiende eeuw nog sporen van te zien. Zo is bekend dat nog in 1721 het raam in het noordelijk transeptdeel middeleeuws gekleurd glas bevatte met voorstellingen van Matthias en Laurentius, de patroonheiligen van de kerk.ⁱ Het is waarschijnlijk dat in dat jaar transparant glas is aangebracht en het middeleeuwse afkomende materiaal door een bode van de gemeente naar de veilig is gebracht. Een profaan voorbeeld is de plaatsing van een nieuw raam in het zuidtransept in 1642 met de Victorie van Alkmaar in 1573 als onderwerp, dat later ook verloren is gegaan.ⁱⁱ Ook verdwenen zijn andere kunstwerken van voornamelijk particuliere gevers, zoals die bijvoorbeeld zijn afgebeeld op het Laurentiusaltaar dat nu in Zweden hangt. Daardoor mist de kerk belangrijke voorbeelden van beeldende kunst. De huidige transparante ramen van de kerk dateren van de restauratie rond 1942 en vertegenwoordigen geen groot monumentaal belang.

Afbeelding 2. Detail van een raam van Alphonse Mucha in de Sint Vituskathedraal in Praag 1930

Ook recent zijn in Nederland veel ramen geschonken aan kerken. Voorbeelden zijn de Bevrijdingsramen Sint Janskerk in Gouda (1947) en Nieuwe Kerk Amsterdam (1995). Het Koningin Beatrixraam (2005) in de Grote

Kerk van Apeldoorn, het raam Vrede en verdraagzaamheid (2008) in de Oude Bavo in Haarlem en de serie ramen Oude en Nieuwe Testament (2016) in de Nieuwe Bavo in Haarlem

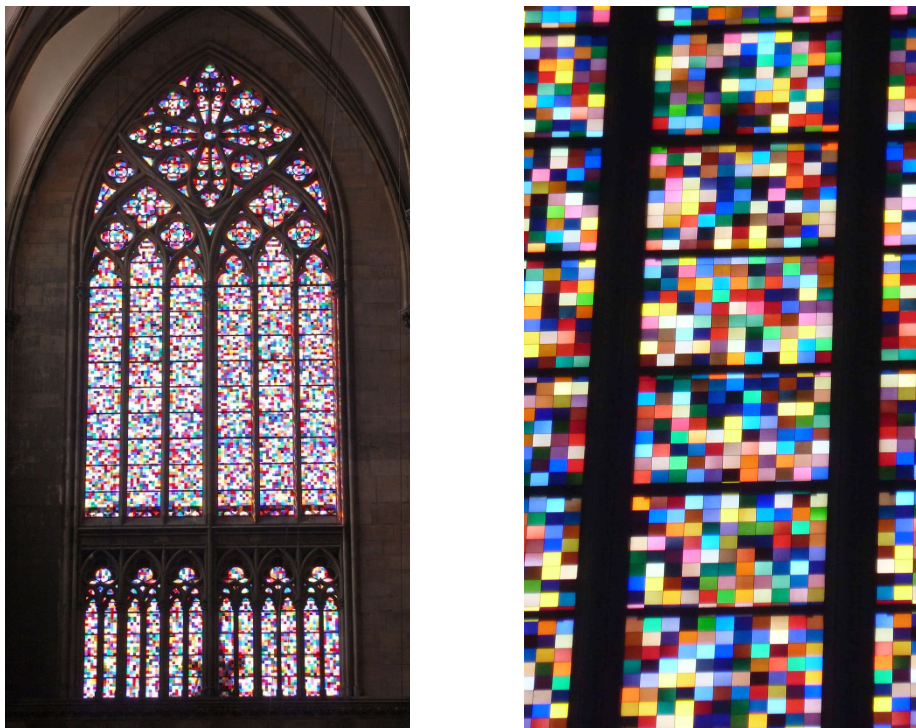
Maar er zijn recent ook prachtige nieuwe ramen gemaakt voor de kathedralen van Metz en Reims en de Dom van Keulen. Deze zijn nu allemaal 'must see's' volgens Tripadvisor, VVV's en zoekmachines.

3. Thema

Het thema Alkmaar Ontzet leent zich bijzonder goed voor een nieuw kunstwerk. Het is uitgesproken Alkmaars en gaf eerder aanleiding voor het in 1876 door koning Willem III onthullen van het standbeeld Vrouwe Victoria, tegenwoordig Victorientje, als symbool van het verzet dat de Alkmaarders in 1573 toonden. Het beeld gaf toen invulling en betekenis aan de hernieuwde belangstelling voor het Ontzet. Die belangstelling is tot op heden blijven bestaan en wordt breed gedragen. Nu is er de mogelijkheid opnieuw een symbool na te laten met dit thema. Kernbegrippen die daarvan getuigen zijn bijvoorbeeld moed, trots en vrijheid.

4. Een goed moment voor een nieuw kunstwerk

Al eeuwen geleden zijn de laatste belangrijke kunstwerken aan het interieur toegevoegd, zoals het Van Covelensorgel (1511) de gewelfschildering Het Laatste Oordeel (1516) en het hoofdorgel met schilderijen van Caesar van Everdingen (1646). In tegenstelling tot de meeste andere grote stadkerken hebben de laatste eeuwen geen tastbare herinneringen in het Alkmaarse interieur nagelaten.

Afbeelding 3 en 3a. Het raam van Gerhard Richter in de Dom van Keulen met een detail.

Dat betekent niet dat een dergelijke toevoeging niet gewenst is. De behoefte aan een bijzondere kerk is juist bijzonder groot. Dat blijkt uit de moeite die gedaan is om het Laurentiusaltaar van Maarten van Heemskerck naar Alkmaar te krijgen en de omvang van de stellages die nodig waren om Het Laatste Oordeel van dichtbij te kunnen zien en vooral uit de grote bezoekersaantallen die dat heeft opgeleverd

Een nieuw raam ontworpen door een groot kunstenaar zal opnieuw veel extra bezoekers verleiden naar onze prachtige kerk en stad te komen en dan over een veel langere periode.

5. De huidige situatie van de stichting en de bereikte resultaten

De stichting is op 23 september 2019 opgericht met als bestuur:

- Gerjon Rooker (adviseur RAADHUIS en creatief directeur Doss Event Support)
- Peter Blaauboer (directeur-bestuurder Theater de Vest en Grote Sint Laurenskerk)
- Patrick van Mil (directeur-bestuurder Stedelijk Museum Alkmaar)
- Jos Krieckaert (secretaris-penningmeester Behoud Monumentale kerken Alkmaar)
- Gert van Kleef (adviseur Grote Sint Laurenskerk)

In de eerste fase is vooral verkend welke procesgang tot de beste resultaten zal leiden en is gewerkt aan draagvlak bij de meest betrokkenen.

Bij dit bijzondere project is draagvlak het kernbegrip, dat wordt bereikt door met betrokken partijen samen op te trekken en bij Alkmaarse inwoners, bedrijven en instellingen draagvlak te creëren. De eerste verkennende gesprekken zijn geweest met de Stichting Behoud, eigenaar van de kerk, de Stichting Theater de Vest, de exploitant, het Stedelijk Museum Alkmaar, Historische Vereniging Alkmaar en de 8 October Vereeniging, Alkmaar Marketing en Ondernemend Regio Alkmaar. Alle partijen staan er in principe positief tegenover.

Afbeelding 4. Deel van het Koningin Beatrixlaan uit 2005 in de Grote Kerk van Apeldoorn

Hierna volgen gesprekken met andere relevante organisaties zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Na deze gespreksronde zijn in het communicatieplan veel activiteiten voorzien om de Alkmaarse inwoners te betrekken, te beginnen met een brainstorm in de kerk voor iedereen.

6. Behoud van een belangrijke monumentale waarde

Het toevoegen van een nieuw raam aan de kerk betekent niet alleen het overdragen van kunst uit onze tijd aan generaties na ons, maar legt ook een zware verantwoordelijkheid op de generatie die dit raam aanbrengt. De kerk heeft tot zeker in de achttiende eeuw nog een aantal gekleurde ramen gehad, zoals nu nog te zien is in de Oude Kerk van Amsterdam. Maar wij hebben al eeuwen te maken met helder glas en de daarbij behorende, vaak geroemde, lichtinval. Een nieuw raam moet voldoen aan beide elementen: een eigentijds kunstwerk nalaten aan de stad voor volgende generaties, maar zonder dat dit afbreuk doet aan de lichtinval.

7. Ambities nader uitgewerkt.

Aan de hand van relevante ontwikkelingen heeft het bestuur een SWOT-analyse opgesteld met de volgende samenvatting:

sterk De Stichting HET GROTE RAAM kent een goede samenwerking met de gemeente Alkmaar en met alle betrokkenen rond de kerk. De stichting kan gebruik maken van de daar aanwezige expertise en krijgt steun bij fondsenwerving. Er zijn ook goede relaties met hogere overheden en landelijke fondsen en instellingen.	zwak Het plaatsen van ramen in de Grote Sint Laurenskerk kent geen traditie. Het draagvlak daarvoor is dus nog geen automatisme.
kansen Er is bij de bevolking een groeiende belangstelling voor cultureel erfgoed, hetgeen blijkt uit de groeiende bezoekersaantallen voor monumenten en musea. Dit geldt ook voor Alkmaar. Dit is gunstig voor de positie van de Grote Sint Laurenskerk in het algemeen en dit raam in het bijzonder.	bedreigingen In Alkmaar is ook geen traditie van bijdragen aan culturele doelen. Daardoor is er ook veel enthousiasme nodig om die traditie in dit geval te vestigen.

Om in Alkmaar een verschuiving te bereiken in de traditie van het toevoegen van nieuwe ramen aan de kerk en van het bijdragen aan culturele doelen is de verdere vergroting van het draagvlak een eerste prioriteit. Daarvoor kan gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden die de gemeente en de bij de kerk betrokken partners daarvoor aanbieden. Ook kan dat worden bereikt door bezoekers aan de kerk zoveel mogelijk te informeren over de voortgang van het project, zodat daar ook buiten Alkmaar bekendheid aan wordt gegeven.

8. Planning

Het proces van plannen maken tot uitvoeren neemt bijna 3 jaar in beslag en bestaat uit een voorbereidings- en een uitvoeringsfase. Beide fasen kennen go/no-go besluiten.

8.1. Voorbereidingsfase

Eerste deelfase (grotendeels afgerond)

- Opstellen randvoorwaarden en programma van eisen
- Definitieve besluitvorming over processtappen en organisatie

Tweede deelfase

- Door een team van bekende deskundigen, die bekend met de internationale kunstwereld, waarbij te denken valt aan Anne Goldstein (voormalig conservator van het Museum of Contemporary Art in Los Angeles en voormalig directeur van het Stedelijk Museum Amsterdam), Hendrik Driessen (directeur Museum De Pont) en Bart Rutten (directeur Centraal Museum Utrecht) een shortlist laten opstellen van vijf kandidaten. Het voorstel is voorzien van een motivering voor het bestuur.

Derde deelfase

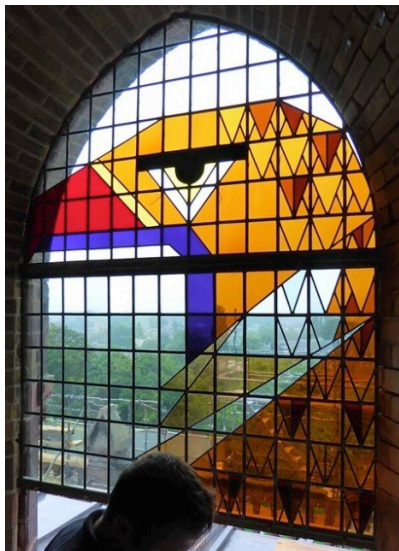
- Aan de hand van een uit te werken deelproces opstellen van een voorkeurslijst door het bestuur uit de bovengenoemde shortlist.
- Go/no-go

Vierde deelfase

- In deze fase wordt opdracht verstrekt aan de kunstenaar met de hoogste voorkeur

Vijfde deelfase

- Bestuur beoordeelt het ontwerp aan de hand van de criteria kwaliteit, randvoorwaarden en programma van eisen, financiële haalbaarheid en sponsor- en fondsenwervingspotentie
- Go/no-go

Afbeeldingen 5 en 5a. Evangelistenraam van Jan Dibbets in de Nieuwe Bavo in Haarlem en Marc Chagall in de kathedraal van Reims

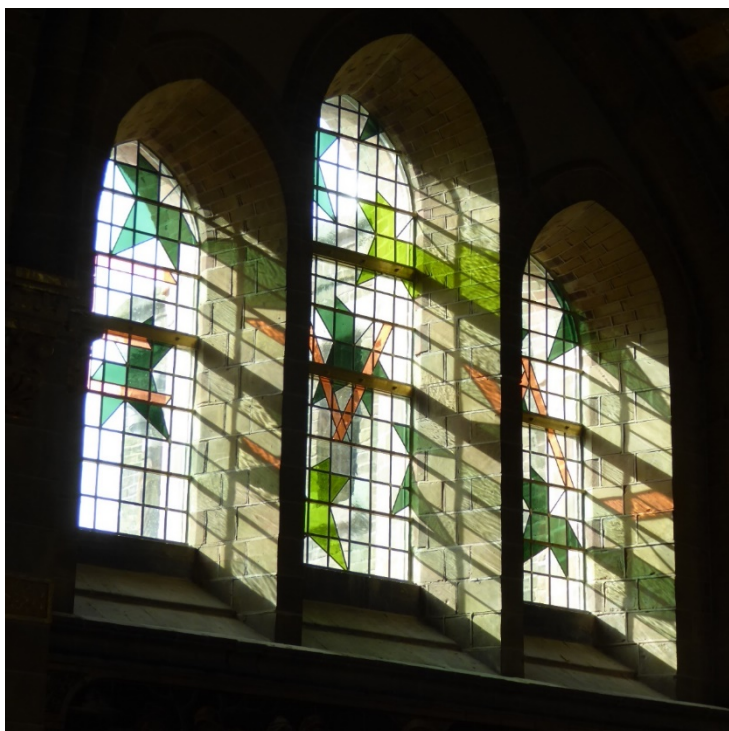
8.2. Uitvoeringsfase

Zesde deelfase

Sponsor- en fondsenwervingscampagne

Zevende deelfase

Bij 70% resultaat en met perspectief op 100% van de campagne Fondsenwerving en sponsorcampagne opdracht geven voor uitvoering.

Afbeelding 6. Lichtval door de ramen van Jan Dibbets in de Nieuwe Bavo in Haarlem

In alle fases betrekken wij de unit Monumentenzorg van de gemeente Alkmaar voor advies en ook omdat de gemeente wordt gevraagd de benodigde vergunningen te verlenen.

9. Financiën: kosten en opbrengsten

De kosten van het raam zijn afhankelijk van de gekozen techniek in het ontwerp, omdat bijvoorbeeld gebrandschilderd glas veel meer arbeid vraagt dan composities van helder gekleurd glas, zoals bijvoorbeeld is toegepast in de Nieuwe Bavo in Haarlem. Naar verwachting zullen deze kosten in totaal tussen de € 500.000 en € 1.000.000 bedragen.

Om die middelen te verwerven zijn activiteiten nodig voor sponsoring, fondsenwerving en subsidiering. De ervaringen van elders zijn dat het aanbrengen van een dergelijk raam op grote steun van geldgevers kan rekenen.

Om te komen tot een ontwerp dat voldoet aan alle eisen is een proces nodig dat ongeveer € 50.000 kost, inclusief de vergoeding voor de kunstenaar die het ontwerp maakt. Ook voor deze fase wordt ingezet op fondsenwerving en subsidiering.

Niet in geld aan te geven, maar wel belangrijk om bij de eisen mee te nemen, is de opbrengst die ontstaat door een toename van bezoekers aan de kerk en dus aan Alkmaar. Het moet dus een raam worden dat zichzelf, de kerk en Alkmaar goed verkoopt.

10. Draagvlak bij stakeholders

Voorafgaand aan het betrekken van de inwoners van Alkmaar bij dit project in het voorjaar van 2020 is in de afgelopen maanden nagegaan hoe de stakeholders in Alkmaar tegenover dit initiatief staan. Om hier uitwerking aan te geven zijn korte presentaties gehouden bij:

- Burgemeester en wethouders
- Historische Vereniging Alkmaar
- Ondernemend Regio Alkmaar
- Overleg Bolwerk

- Alkmaar marketing
- Vrienden van de Grote Sint Laurenskerk
- Welstandcommissie

Daarnaast is de vakgroep Monumenten bij het project betrokken, zoals uitgewerkt onder 8.2., onder de randvoorwaarde dat deze adviseur aan het college van burgemeester en wethouders de eigen verantwoordelijkheid behoudt in het proces van vergunningverlening.

Onderstaand is een korte impressie opgenomen van de overleggen met de stakeholders.

10.1. Burgemeester en wethouders

Het college heeft met belangstelling kennis genomen van de presentatie, gegeven onder het transeptvenster waar het nieuwe raam is gedacht. Burgemeester en wethouders hebben gevraagd om een beleidsnotitie alvorens zij hun standpunt bepalen.

10.2. Historische vereniging Alkmaar

Het bestuur van de historische vereniging onder leiding van Carol Korrington heeft met enthousiasme gereageerd op de presentatie. De aanwezigen hebben aangeboden om hulp en advies te geven in het verder traject, mede vanwege het monumentale karakter van dit venster. Het betrekken van de leden van deze vereniging bij het project is uiteraard een waardevolle bijdrage voor het draagvlak onder de Alkmaarse bevolking.

10.3. Ondernemend Alkmaar

Er is twee keer overleg met Rob Nielen, voorzitter. De heer Nielen heeft positief gereageerd op het initiatief omdat het een bijdrage kan leveren aan het vergroten van de bekendheid van Alkmaar met daardoor een toename van het aantal bezoekers aan de stad. Ook ondernemend Alkmaar heeft aangeboden met raad en daad het project van dienst te willen zijn.

10.4. Overleg Bolwerk

Het overleg Bolwerk betreft de bewoners rondom de kerk en dus direct betrokken bij het plaatsen van een nieuw raam in het zuidtransept. Voor deze organisatie is het overleg gevoerd met Axel de Groot. Uit dit overleg kwam naar voren dat de voorkeur uitgaat naar het betrekken van deze groep inwoners in een fase dat het initiatief wat meer gestalte heeft gekregen.

10.5. Alkmaar Marketing

Vanuit marketingoverwegingen is het plaatsen van een raam naar ontwerp van een internationaal bekend kunstenaar zeker positief. Men wil ook graag meewerken aan de marketingaspecten. Dit was het resultaat van het overleg met een vertegenwoordiging van het bestuur. Zodra de nieuwe directeur van Alkmaar Marketing werkzaam is, wordt met hem ook contact opgenomen.

10.6. Vrienden van de Grote Sint Laurenskerk

Het bestuur, onder leiding van Frank Kuijper, van de vriendenstichting zal dit initiatief met belangstelling volgen. Wel had men, gezien het grote belang van de meer dan 1800 vrienden voor het draagvlak, eerder betrokken willen worden. Uiteraard nemen wij deze opmerking zeer ter harte.

10.7. Welstandscommissie

Het is niet mogelijk om zonder het betalen van leges de welstandcommissie te informeren over dit initiatief. Om die reden is aan vakgroep Monumenten verzocht deze beleidsnotitie, na behandeling door burgemeester en wethouders, in de welstandscommissie aan de orde stellen voor commentaar.

Afbeelding 7. Een raam van David Hockney is een grote publiekstrekker.

ⁱ Carly Misset, eindredactie, *De Grote kerk van Alkmaar, 500 jaar bouwen en behouden*, Utrecht 2019, p. 279.

ⁱⁱ Misset, *Bouw- en restauratiegeschiedenis Grote Kerk 1470-1949*, Verslag van een onderzoek uit 2013, p. 64.